YÜZBAŞI CELAL

BURHAN CAHİT MORKAYA

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1932
EDEBÎ ESERLER: 992

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-471-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Abdullah Ezik

Tashih: Esra Ermiş

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TIC. LTD. ŞTI.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Burhan Cahit Morkaya: 1892 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Eytam Meclisi azalarından Fahreddin Efendi'nin oğludur. Mekteb-i Mülkiye'yi 1912 yılında bitiren Morkaya'nın aynı dönemde ilk gazetecilik tecrübesi olan *Yeni Gazete*'de yazıları çıkmaya başlamıştır. Bir dönem Dahiliye Nezareti'nde de vazife alan Morkaya bir süre sonra memuriyetten ayrılarak tamamıyla kalemiyle geçinmeye başlamıştır. Çeşitli gazetelerde çalışan Morkaya bir dönem Köroğlu gazetesini çıkarmıştı. Gazetedeki yazıları okurların yoğun ilgisiyle karşılanmış olan Burhan Cahit kudretli bir romancı olarak da öne çıkmıştır. Vâ-Nû onun için "Burhan Cahit'in asıl hüviyeti Türkiye'deki en alt tabakalara hitap etmesini bilen, bulan âdeta keşfeden bir gazeteci oluşuydu," demişti. 30'un üzerinde roman kaleme alan Morkaya Türk edebiyatına ismini başarıyla yazdırmış yazarlardan biridir. 20 Ocak 1949 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.

"Burhan Cahit Morkaya'nın Yüzbaşı Celal romanı 1931 yılında
Milliyet gazetesinde bu görselle neşredilmişti."

Hurma ve portakal ağaçlarının koyu yeşil gölgesinde bir saatten beri çöl kızının şikâyetlerini dinleyen iki genç zabit o akşam fırka kumandanının sofrasına davetli olduklarını pek geç hatırladılar.

Mülazım Rıfat saatine bakarak arkadaşına döndü:

"Yüzbaşım vakit geldi. Daha oturalım mı?"

Yüzbaşı Celal masanın üstündeki kalpağını aldı:

"Kalkalım," dedi. "Kumandanın sofrası talim meydanından farklı değildir. Tam dakikasında bulunmak lazım."

Ve Halep bahçelerinin badem gözlü, narin dansözüne ertesi akşam buluşmak vaatleri ile veda ettiler.

Kızgın güneşin kum çölleri arkasında eriyip söndüğü bir saatti. İki arkadaş iri taşlı kaldırımlar üstünde bir müddet mahmuzlarının şıkırtısını dinleyerek yürüdüler. Sonra Mülazım Rıfat söze başladı:

"Bu kıza yazık olmuş değil mi yüzbaşım... Daha da on yedi yaşında var yok... Araplar atlarını kızlarından fazla seviyorlar."

Yüzbaşı Celal güldü:

"Cins bir atı olan Arap beğendiği kızı terkisine alabilir de ondan!"

"Doğru yüzbaşım, bu kızı da Cebel'den bir Arap çalıp Halep'e getirmiş."

"Pek iyi etmiş!"

"Zeliha güzel kız değil mi yüzbaşım. Tam Dürzi[1] güzeli!"

Yüzbaşı Celal doğrudan doğruya cevap vermedi:

"Güneş bakireleri..." dedi. "Ateş gibi yakar ve ısıtırlar."

Mülazım Rıfat bir şarkı söyler gibi ahenk vererek tekrar etti:

"Güneş bakireleri, güneş bakireleri..."

Yüzbaşı Celal ilave etti:

---

[1] Dürzîler, Sâbiîlik ve Ezidilik gibi çeşitli dinlerin etkisiyle 11. yüzyılda Şiilik mezhebinin İsmailiyye kolundan ortaya çıkmış tektanrılı bir dini inanç topluluğudur. Bu dine inananlara "Dürzî" denir.

"Ve bunların bekâreti ancak güneşin doğup batışına kadar devam eder. Bu ateş çöllerinde kemalini bulan bakireler için yirmi dört saat masum kalmak imkânı yoktur. Bir tomurcuğun başında bir düzine arı vardır. Daha yaprağından baş verirken sokarlar."

Akşam loşluğu çöken dar sokaklardan dolaşarak karargâhın bulunduğu caddeye yaklaşıyorlardı.

Mülazım Rıfat sohbetinden çok hoşlandığı genç erkânıharp yüzbaşısını söyletmek için fırsat kolluyordu:

"Zeliha aynı zamanda artist ruhlu bir kız değil mi yüzbaşım," diye sordu.

Ciddi bahislerde bile istihza eder gibi konuşan yüzbaşı güldü:

"Artist ruhlu mu? Lübnan kızları zaten artist doğarlar... Bu iklim, hariçten gelen insanları bile balmumu gibi yumuşatıyor. Bu sıcak hava en sert bünyeleri eritiyor. Portakal çiçekleri, hurma gölgeleri, bintü'l-ineb[2], musiki dans ve şehvet sahnelerinin envaı... Böyle bir âlemde doğan ve yetişen kızlar artist ruhlu olmazlar mı?"

Ve Yüzbaşı Celal geniş bir nefes alarak ilave etti:

"Burada hayat, aşk, gıda hep şehvettir."

Berrak, lacivert gök yıldız dolu idi, havada ılık bir limon ve portakal kokusu vardı.

İki arkadaş karargâhın önünde durdular. Genç erkânıharp sordu:

"Bugün İstanbul postası gelmedi değil mi?"

"Hayır yüzbaşım. Toros'ta tren rötar yapmış."

Bahçede bira içmişlerdi. Hafif bir keyif ile karargâha girdiler.

Fırka kumandanı bu akşam her on beş günde bir mutat olan ziyafetini veriyordu.

Fırkanın bütün zabitleri bu içtimaya davetliydiler.

Kumandan vakti ile kayser ordularında staj görmüş eski bir liva idi. Askerî disipline harfi harfine riayet ederdi. Maiyet zabitlerine böyle on beş günde bir ziyafet vermek âdetini de Almanya'da fırkasında bulunduğu bir generalden öğrenmişti.

Kafalı, tedbirli bir adamdı. Ona bazı genç zabitler Fonder Orhan derlerdi. Dik bıyıkları, dimdik vücudu, sert bakışlı mavi gözleri ile daima kumanda etmek için açılmak ister gibi gergin duran ağzı ona Moltke mehabetini veriyordu.

---

[2] Arapça "Üzümün kızı" manasına gelen bu kelime şarabı kastetmek için kullanılmaktadır.

İki arkadaş karargâhın büyük salonuna girdikleri zaman onu köşedeki yaldızlı koltukta Süvari Kıtası Kumandanı ve birkaç zabitle beraber gördüler.

Orhan Paşa, Yüzbaşı Celal'i çok severdi. Maiyetine daha ziyade uyanık, cerbezeli, malumatlı zabitleri toplamak istediği için Yüzbaşı Celal'i daha Almanya'dan gelir gelmez kendi erkânıharbiyesine almıştı.

Müstakil çöl muhtelit fırkası piyade, süvari, topçu ve mitralyöz ve tam mevcutlu Kıtaatı Fenniye bölükleri ile bir kolordu kadar büyük olduğu için erkânıharbiyesinin de kıymeti vardı.

Ve Orhan Paşa'nın maiyetinde böyle Almanya'da staj görmüş zabitler ancak iki kişi idi. Yüzbaşı Celal merkezde çalışıyor, arkadaşı Yüzbaşı Kadri çölde Cebeliebyaz mevkiinde mühimce bir kuvvetin başında bulunuyordu.

Kumandan onların geldiğini görünce bu ziyafet akşamlarına mahsus bir laubalilikle seslendi:

"Maşallah Yüzbaşı Bey. Karargâhın en şık zabiti senmişsin öyle mi?"

Yüzbaşı Celal, paşanın bu iltifatından bir şey anlayamadı. Kumandanı askerce selamladıktan sonra hayretini bildiren gözler ile paşaya baktı.

O devam eden mevzuunu bırakmıştı. Bu bahsini umumileştirerek izah etti:

"Dün gece şehrin yüksek ailelerinden birine davetli idim. Söz arasında karargâh zabitlerinden konuşuldu. Bilhassa kadınlar bizim genç erkânıharbin çok şık, çok nazik oluşunda ittifak ettiler. Tebrik ederim Celal Bey."

Ötekiler kibar bir kadın meclisinde ismi takdirle, iltifatla geçen arkadaşlarını yarı hayret yarı hasetle süzdüler.

Yüzbaşı Celal dudaklarına dolan tebessümü gizleyemedi. Bu kadınlar meclisinin nerede olduğunu soramamaktan mütevellit bir üzüntü ile paşayı selamladı:

"Kumandanımın takdirini kazanmak benim için daha büyük şereftir!" dedi.

Paşa memnundu.

Genç zabitler takım takım salonu dolduruyorlardı.

Tam saat sekizde yemeğe başlıyorlardı.

Kumandanın teşrifata, merasime ne kadar dikkat ettiğini bildikleri için hiç kimse yerini şaşırmıyordu.

Yüzbaşı Celal rütbesine göre tayin edilen yerine gidiyordu ki kumandan seslendi:

"Celal Bey, şöyle karşıma geçiniz."

Bu iltifata genç erkânıharp hayret etti. Kumandanın karşısındaki yer levazım reisi, binbaşıya aitti.

Kır bıyıklı levazım reisi yerinin genç yüzbaşıya verilmesinden müteessir geriye çekilirken kumandan hafif tebessümle yerlerine oturmak için kendisini bekleyen zabitlere işaret ederken:

"Reis Bey siz de erkânıharbin yanına oturunuz ve sıra bozulmasın!"

Rütbe ve kıdem sırası yalnız Yüzbaşı Celal için değişmiş oluyordu. Herkes bir sandalye alarak altındaki yeri işgal ederek yerleştiler.

Kumandanın bu akşam neşesi vardı.

Mükâleme mevzuunu idare etmekte derin bir mahareti olan paşa, Almanya'da kayserin yaptırdığı bir büyük manevradaki hatıralarını anlatıyordu:

"…Kıtamız Stuttgart üzerine gitmek için emir almıştı," diyordu. "Yolda emniyet tertibatı yapıyor, uzun bir yürüyüş kolu ile hareket ediyorduk. Ben bir takımla pişdar pişdarı[3] olarak ileri geçmeye memur edildim. Çıkardığım uçlar, keşif kolları ile temas ediyorduk. İkinci gün akşamı postalardan haber kesildi. Beş kişilik bir kol daha çıkardım. Ondan da haber almayınca merak ettim. Muharebe hâlinde olsaydık endişeye lüzum yoktu. Fakat manevrada keşif kollarının kayboluşu... Değil mi? Tabii kuvve-i külliyeyi haberdar ederek bizzat kendime kalan iki manga efratla yürüyüşe devam ettim. Sağda solda köyler görünüyordu. Onlara posta çıkarıp arattırdım. Bizimkiler oralara uğramamışlar bile... Merak içinde idim. Cebrî yürüyüşle yarım saat daha ilerlemiştik ki karşımıza büyük bir fabrika çıktı. Ve bizim keşif kolundan bazı askerler silahsız, ağırlıksız, kasketleri ellerinde bizi âdeta bir düğün karşılayıcı alayı gibi naralar, kahkahalarla istikbal ettiler. Meğer bu fabrika meşhur bir bira fabrikası değil miymiş... Yol yürüyüp hararet basan asker fabrikayı bulunca dayanamayıp taze biralara yanaşıyor ve..."

---

[3] Öncü birliklerin öncüsü.

Kumandan salonu dolduran kahkahalar arasında önündeki bira kadehini kaldırdı. Güldü.

"Çok şükür ki biz manevrada değiliz. Arkadaşlar!" dedi.

Ve hepsi beraber bardaklarını boşalttılar.

Silah arkadaşlarının bu tatlı sofra başı hoş musahabelerle geç vakte kadar devam etti.

Yemekten sonra isteyen gitmekte serbestti. Ve bu akşamlar daha fazla neşeli olan genç zabitler ne kadar olsa havasında bir kışla inzibatı dolaşan ziyafet salonundan uzaklaşmakta acele ediyorlardı.

Yüzbaşı Celal de habersizce kapıdan çıkıyordu ki kumandanın sesi duyuldu:

"Celal Bey biraz kalır mısınız?"

Genç erkânıharp birdenbire döndü.

Yanında duran Mülazım Rıfat yavaşça fısıldadı:

"Fonder Orhan'ın yeni bir planı var galiba," dedi, "Ben sıvışıyorum."

Ve genç mülazım arkadaşını başı ile selamlayıp ayrıldı.

Yüzbaşı Celal salonda birkaç yüksek rütbeli zabitlerle kalmıştı.

Kumandan ona oturmasını işaret etti.

Ve diğerleri onun genç erkânıharple hususi bir şey konuşacağını tahmin ederek birer bahane ile çekildiler. Yalnız süvari alayı kumandanı Kaymakam Şakir Bey müsaade isterken onu da alıkoydu:

"İşiniz yoksa biraz daha kalınız!" dedi.

Biraz sonra salonda üçü kalmışlardı.

Kumandan altın tabakasından onlara bir sigara verdi. Sonra genç yüzbaşıya dönerek güldü, samimi bir teklifsizlikle:

"Ey… Yüzbaşım," dedi. "Halep'te meşhur olmak kolay. Fakat bu şöhreti biraz da ileri mevkilerde kazanmak istersin değil mi?"

Yüzbaşı Celal kumandanın ne demek istediğini derhâl anlamıştı. O, muhakkak arkadaşı Yüzbaşı Kadri'nin yerine Cebeliebyaz'a gidecekti.

Göğsünü fırlatarak cevap verdi:

"Emrinizi icraya hazırım paşam!" dedi.

Fırka zabitlerinin Fonder Orhan demekte biraz haklı oldukları kumandan, kendisi gibi stajlarını Alman ordularında yapan iki silah arkadaşı arasında konuşmaktan zevk alıyordu.

Süvari alay kumandanı Kaymakam Şakir Bey sordu:

"Celal Bey galiba Cebeliebyaz'a gidecek öyle mi paşa?.."

Kumandan başını salladı. Sonra mühim bir mevzuya gireceği zaman aldığı ciddi, sert vaziyeti buldu:

"Hayır," dedi. "Bu akşam yalnız görüşeceğimiz bir mesele var. Şark yolunda Aynülkum mevkiini tahkim etmek, sabit bir kıta bulundurmak icap ediyor. Erkânıharbiyenin gösterdiği bu lüzumu esasen biz teklif etmiştik. Bu mevki badiyelerden gelen aşiretlerin adeta üssül harekesi oluyor. Halep, Urfa ve Mardin müsellesinin cenubuna düşen Aynülkum sevkulceyş[4] itibarı ile çok mühim. Şimdiye kadar ihmal edilmesi yüzünden birçok aşiretlerin içtima noktası olmuş. Çöl içindeki bu mühim noktayı tahkim etmek ve burada süvari, piyade ve mitralyözden mürekkep bir kuvvet bulundurmak lazım. Bu kuvveti eline vereceğimiz arkadaşımızın bura ahvaline vakıf olduktan başka resen karar vermeye salahiyettar olması lazım."

Kumandan sigarasını derin derin çekerek sözüne devam etti:

"Biliyorsunuz ki Deyrizor'da ve Fırat'ın garp sahilinde çok nüfuzlu şeyhler ve aşiretler vardır. Bilhassa çok zeki ve kuvvetli olan Tedmur şeyhi Sadun bu havalide çok şöhret ve nüfuz temin etmiş, ahvali şüpheli, ecnebi lisanına vakıf, Avrupa ahvalini takip eden siyasi bir aşiret reisidir. Şayanı dikkat bir müsellah kuvvetin başında böyle zeki ve siyasi bir şahsiyetin bulunması bir meseledir.

İşte Tedmur yolunu da muhafaza eden Aynülkum'da bizim böyle muhtelit bir kuvvetimiz olması ve bu kuvvetin başında iktidarına itimat ettiğimiz bir arkadaşın bulunması her cihetçe muvafık görülmüştür. Ben bu mühim vazifeyi, bilhassa ilk tesisi anında Celal Bey'e tevdi etmek istiyorum. Mevkii tahkim ve kıtalarımızı münasip mevkilere tevzi için başkasına güvenemiyorum.

Genç erkânıharp hürmetle başını eğdi:

"Emredersiniz kumandanım."

Orhan Paşa dik bıyıklarının ucuna parmakları ile intizam vermeye çalışarak başını salladı:

"Burada süratli hareket etmeye müsait yetişmiş Türk efradından üç sınıflık bir kuvvet bulunduracağız. Siz süvari alayı kumandanı bey yetiştirdiğiniz bölüklerden tam mevcutlu ikisini Celal Bey'in emrine

[4] Askeri birliklerin sevk ve idaresi.

vereceksiniz. Ayrıca iki mitralyöz bölüğü de bu kuvvete iştirak edecektir. Ayrılacak piyade bölüklerini bizzat Celal Bey intihap etsin."

"İstihkâm bölüğü istemez mi Paşa hazretleri."

Alay kumandanının bu sualine Paşa başını eğerek cevap verdi:

"Tahkimat için evvelemirde iki büyük istihkâm taburu çalışacaktır. Bilahare bunlardan birtakım alıkoyarak diğerlerini geri çekebiliriz. Bu mıntıkaya bir sahra telefonu koymak icap eder. Mamafih bu hiçbir zaman emniyetli bir muhabere vasıtası olmadığı için irtibatı temin etmek üzere her gün bir posta çıkarmak ve bunu merkezle Aynülkum arasında ayrı bir karakol üzerinden yapmak icap eder. Burada mevcut kuvvetimizin mecmuu yedi yüz silahla altı makineli tüfek olacaktır. Siz süvari alayı kumandanı bey, ayıracağını süvari bölüklerinin zabitlerini Celal Bey'in fikrini alarak intihap ederseniz muvafık olur. Çünkü burada bulunacak kuvvetimiz efrat ve zabitler ile beraber hemahenk olmalıdır."

Kaymakam başını eğdi.

"Muvafıktır Paşa hazretleri"

"Şimdi azizim Celal Bey. Şeyh Sadun hakkında az çok bazı malumatın vardır zannederim. Fakat erkânıharbiyemizin bu nüfuzlu şeyh hakkındaki vukufu kâfi derecede değildir. Bu adamın hayatını bir münasebetle öğrendik. Beş yüz atlı cengâvere kumanda eden ve haymegâhında debdebeli bir derebeyi hayatı süren Şeyh Sadun'un civar kabile ve aşiretler üzerindeki nüfuzu icabında bu kuvveti üç misli arttıracak kadardır. Sonra Şeyh Sadun Balebek üzerinden Şam ve Beyrut'taki bazı ecnebi mahafil ile de temas etmektedir. Yetişmiş bir kızının Beyrut'taki Fransız Dame de Sion'unda[5] okuduğu söyleniyor. Kendisi de ecnebi lisanlarına vakıf bir adamdır. Geçenlerde aşiretler arasında seyahat eden bir Fransız muharriri Şeyh Sadun'un çadırında geçirdiği bir geceden *Tan* gazetesinde bahsederken şeyhin zengin bir kütüphanesi olduğunu yazıyordu. Şu hâlde bize bugün sadakatle merbut görünen bu şeyhi lalettayin bir aşiret reisi gibi telakki etmemiz doğru olamaz. Bunun karşısında silah kuvveti ile beraber fikir ve siyaset kuvveti de bulundurmamız lazımdır. Onun için genç erkânıharbimiz Celal Bey'den burada memleket çok hizmet ve fedakârlık bekler."

---

[5] Fransız lisesi. İstanbul'da 1856 yılında kurulan bir şubesi vardı.

Kumandan tabakasından bir sigara daha uzatarak güldü!

"Doğrusu Almanya'dan geleli daha üç ay olduğu hâlde geniş kum çölleri içinde çetin ve münzevi bir badiye hayatı sürmek kolay değil... Ne çare ki vatan bizden burada hizmet bekliyor."

Yüzbaşı Celal tereddüt etmeden cevap verdi:

"Vazifenin yeri, mevkii yoktur Paşa hazretleri. Nerede olursa olsun verilen vazifeyi yapmak benim için şereftir."

"Teşekkür ederim dostum. Ben zaten genç arkadaşlarımı, bütün silah arkadaşlarımı senin gibi fedakâr tanırım… Şimdiki hâlde hazardayız...[6] Fakat, bilinmez. Günün birinde herhangi bir hudut üzerinde patlayacak harp terakkisi bu sakin çöllerin havasını da titretecektir. Bu uysal gibi görünen aşiretlerin fırsat düşkünü olmadıklarına biz inansak bile tarih bizi tekzip eder."

Süvari kumandanı tasdik etti:

"Onların hükümete karşı samimi bir merbutiyetleri asla düşünülemez Paşa..."

"Hâlihazırda bile en küçük fırsatlardan istifade ederek hükümete isyan eden sonra birçok imtiyaz ve müsaadelere mukabil birkaç yüz Türk'ün kanı pahasına affolan bu aşiretler büyük bir harp gailesi karşısında huduttaki düşmandan daha zalim olurlar."

"Ona şüphe yok," dedi kumandan, "Biz Arabistan denilen ülkenin idaresini üstümüze aldığımız günden beri en temiz kuvvetlerimizi israf etmeye başladık… Hiçbir şey almadan bu çöllere mütemadiyen verdik… Türk'ün gıdasından kestik, Arap'ı besledik... Bu aşiret reisleri biliyor musunuz, mevhum bir şerafet ve muhayyel bir hilafet ismini nadide bir cevher gibi satarak sarayın kaç torba altınını çekmişlerdir. Bu altınlar ki her biri Anadolu'da bir Türk köylüsünün sattığı bakırı, bir kızının mezada çıkan sırmalı gelin yorganı bedeli olarak toplanmıştır."

Yüzbaşı Celal içini çekti!

"Yazık, yazık!"

"Hem ne kadar," diye devam etti kumandan. "Ve bu aşiret reisleri, bu Arap şeyhleri tıpkı üstünde yaşadıkları kum çölü gibi doymak bilmezler. O kadar da nankördürler."

Üç silah arkadaşı, geç vakte kadar konuştular. Kumandan yarın-

[6] Barış hâli.